

Nyisztor Tinká (Pusztina):

Moldvai magyarok a századok során

A történelem során, Moldvában és Havasalföldön már a II. András által 1227-ben alapított Milkói Püspökség idején is éltek a szó mai értelmében vett magyarok. Ám azok a magyar eredetű csoportok, amelyeket Havaselvére, azaz Havasalföldre, Moldvába, azaz az egykori Kunországba, vagy Olténiába és Munténiába vetett különböző időben és szándékkal a történelem, azoknak híre, emléke Románia 1861. évi megalakulásakor már inkább csak a helynevekben, a gyérszámú krónikákban, oklevelekben élt. Ezekből rekonstruálhatjuk azt az állapotot, amikor nevezetesen a X-XI. században a Duna jelentette a magyar-bolgár határt.

A téma kiváló ismerője a fiatalon elhunyt Mikecs László, először 1941-ben megjelent *Csángók* című munkájában bemutatja azt a folyamatot, ahogy a magyarság a Kárpát-medence benépesítése után túlsordult a Kárpátok gerincén, többek között megtöltötte népeséggel a korábban lakatlan gyepüket, Szörény földjét, vagy a Havasalföld északkeleti csücskén lévő, ma Săcuieni Mic-nek, azaz Kis Székelyföldnek nevezett területet. A helynevek a mai Buzău és Prahova megyében is tanúskodnak valamikori magyar lakosságról. Mégpedig oly módon, hogy „néhányuk teljes bizonyossággal a legrégibb magyar katonai szervezetre, a gyepűrendszerre utal, mint a Les, Kapus, Szemes, Vámos, amik a magyar gyepűövezet legkarakterisztikusabb nevei.” Mikecs tehát újrafogalmazta a Kárpát-gerincnek, mint az „ezeréves határnak” a történelmi szerepét. Megállapította, hogy „már a régi magyarság ismeretében sem lett volna szabad megállnia a magyar gyepük kutatójának a Kárpátoknál.” Mert a hegygerincnek, miként a várnak is, csak a XIII. századi tatárjárástól lett szerepük az ellenség feltartoztatásában, korábban a síkságon a folyó völgyekben védekeztek.

Moldva középkori magyarságának azonban nemcsak az emléke létezik, hanem jelentős hányaduk valóságosan is megtalálható lakóhelyükön. Mikecs László meghatározása szerint: „csángók azok a falvakban lakó magyarok, akik az összefüggő székelyi népsziget szomszédságában, vagy közelében népünk legkeletibb szélein, határainkon belül és kívül, idegenek, szászok, de főleg románok között élnek.”

Napjainkban azonban a tudomány csángóknak nevezi a jelenleg Moldvában, a Gyimesi-szorosban, vagy a Barcaságban élő, a történelem során különböző okokból a székelységből kiszakadt népcsoportokat is. A csángók, vagyis a Moldvában élő katolikus magyarok, a középkorban a Szent Korona oltalmában éltek, a csíksomlyói ferencesek lelki gondozását élvezték, hiszen Moldva a magyar király hűbérterülete volt, ami nem csak azt jelentette, hogy adót fizettek, hanem védelemben is részesültek. Amikor a mohácsi csata után összeomlott a középkori egységes Magyar Királyság, ez a védelem megszűnt. A moldvai magyarok magukra maradtak. A ferencesek háttérország nélkül nem tudtak megmaradni Moldvában, az ottani magyarok anyanyelven történő lelki gondozása megszűnt. Ennek következtében 1622-ben a pápa Moldvát missziós területté nyilvánította és egészen az 1884-ben létrejött önálló Jászvásári Püspökség megalakulásáig döntően olasz misszionáriusok végezték a moldvai katolikusok egyházi szolgálatát. Moldva magyarsága az ott élő más népcsoportokkal, leginkább oláhokkal együtt a XVI. században török fennhatóság alá került, amely alól csak az 1860-as években szabadult fel, de akkorra Magyarország már az Osztrák-Magyar Monarchia keretei között létezett, és nem tudott védelmet nyújtani az egyre erőteljesebben kibontakozó román nacionalizmusnak a csángókra nehezedő nyomása ellen.

Az első világháború végéig a Monarchián belül az 1867-es kiegyezést követő közös külpolitika kevés figyelmet tudott fordítani a csángókra, azt követően pedig sem a trianoni békediktátummal megrendített Magyarország, sem a román fennhatósága alatt az országon belül

kisebbségbe került erdélyi magyarság nem talált lehetőséget oltalmazásukra. A moldvai magyaroknak pedig sajátos történelmük miatt nem alakult ki saját értelmiségük, akik sorsukat irányították volna, ezért kiszolgáltatottan sodródtak az eseményekkel.

1. A XVII. századtól a moldvai magyaroknak korántsem volt konszolidált a helyzetük legfőljebb annyiban, hogy a madéfalvi székelyi mészárlás menekültjeivel lélegztvételnyi lehetőséget kaptak a megmaradásra, mert a XVIII. század végére a török háborúk és a vele járó járványok, éhínség és más pusztulások nyomán, utánpótlás híján szinte elfogyott a moldvai katolikus magyarság. A XVIII. században érkező bujdosókból új telepök jöttek létre, első és másodlagos migrációval feltöltődtek a már-már kipusztult magyar lakosságú települések. A háborúskodások alábbhagyásával pedig számbelileg növekedni kezdett Moldva magyarsága, de az iskoláztatás terjedésével felgyorsult az állami asszimiláció, amihez a jászvásári római katolikus püspökség és a szeminárium létesítését követően egyre erőteljesebben hozzájárult a romanizálódó katolikus magyar híveket nemzetietlenítő hatása.
2. Nem fogytak el a moldvai csángó-magyarok, hanem a román nemzeti érdekek szolgálatában álló moldvai római katolikus papság az asszimiláció szolgálatába szegődött és felvállalta annak politikai céljait. A római katolikus magyar híveket római katolikus románokká teszi, amely szándék találkozik a Vatikán azon elképzelésével, hogy ily módon közelebb kerülhetnek az ezer esztendeje szétszakadt katolikus egyház egyesítéséhez. A jászvásári klérus jó pénzért elhiteti velük, hogy a románság körében terjesztik a római katolikus vallást, holott csak magyar katolikusokból faragnak erővel, híveiknek nagy szenvedéseket okozva, égbekiáltó hazugok közepette, román nyelvű katolikusokat. A csángók tehát nem fogytak el, csak megfosztották őket az identitásuktól a századok folyamán. A moldvai katolikus egyház megtagadta Jézus tanításait, aki azt bízta tanítványira, hogy tanítsák a szentírást mindenkinek a maga nyelvén.
3. Pusztina példáján teljes képet kaphatunk a moldvai katolikus egyház és a Szentszék által tanúsított ellenállásról a magyar nyelvvel szemben.

A Szentszék érdeke, hogy „Romániában román katolikusok kellenek, mert csak akkor lehetünk diplomáciai kapcsolatban Romániával”. (Pietro Parolin bíboros: Vatikán 2006.)

Pusztina

1764 után jött létre Moldvában a madéfalvi menekültekből.

1990-ben 2000 lakosa volt a falunak, 700 család fizetett adót az egyháznak. A falu 99%-a magyar, nincs ortodox templom, egy ortodox család van.

2017-ben 1400 lakosa volt, 400 család fizetett adót az egyháznak.

2005-től a falu szaporulata negatív: többen halnak meg, mint születnek. A falu előregedett 1990 után.

1990 óta a határok felszabadulásával a fiatal munkaerő fokozatosan elhagyja a falut, az országot.

Kétlakivá válnak: a faluban építenek házakat, augusztusban hazajönnek szabadságra, találkozni a rokonokkal, házasságot kötni, az újszülötteket megkeresztelni. Sok szülő hazahozza a gyerekeket, hogy az első áldozást otthon a faluban végezzék el. Pusztinában fizetnek adót az egyháznak. Az otthoni értékrendet is követik: nagy házakat építenek, hazaviszik a szép autókat megmutatni a falu közösségének...

A gyerekeiket már magukkal viszik, ott járnak iskolában, ahol épp az aktuális munkahely van: Olaszország, Spanyolország, Anglia, Írország, Magyarország.

Egyház és Iskola Pusztinában 1990 után

Természetesen az anyanyelv használatára szeretnék rámutatni az 1998-as változások utáni időszakban.

1990-2001 között háromszor történt aláírásgyűjtés a faluban a magyar nyelv használatáért az egyházi szolgáltatásokban. A Jászvásári Püspökség tíz év után fogadta el, hogy az aláírások valóságosak. Előtte megfélemlítéssel, zsarolással próbálták elhárítani a pusztinaiak kérését.

1998-ban a bukaresti Nunciatúrához fordultunk kérésünkkel.

2004-ben az első jászvásári zsinaton részt vettünk a Pusztinai Szent István Egyesület képviselőjében, Jean-Claude Périsset nuncius úr segítségével és elmondtuk a kérésünket.

Eredménye az lett, hogy amennyiben magyar csoport látogat a faluba és van magyarul beszélő papjuk, akkor hallgathatnak misét magyarul a pusztinai Szent István templomban. Nem a pusztinai magyar lakosok számára engedélyezték a magyar nyelvű misét, hanem a turisták számára. Az első misére, amely egy nemzetközi konferencia alkalmával történt 2005-ben, csak tíz pusztinait engedtek be a templomba, de sokkal többen részt vettek volna a misén.

2006 októberében elzarándokoltunk Rómába, hogy a Szentszéknél kéréseinket, panaszainkat előadjuk a Szentatyának.

A Vatikánban többek között Pietro Parolin bíborossal, a pápai állam külügyi vezetőjével is találkoztunk.

A tárgyalás során észrevettük, – jómagam vezettem a küldöttséget, francia nyelven zajlott a tárgyalás, – hogy nagyon jól, ám hamisan vannak informálva a jászvásári püspökségről.

A tárgyalás vége felé tartottunk, amikor az egyik asszony hozzám szólt magyarul. A bíboros atya azonnal azt kérdezte, hogy milyen nyelven kommunikáltunk? Mondtam, hogy magyarul. Nagyon elcsodálkoztak a szentatyák ezen, ugyanis ketten voltak, mert a hivatalos tárgyalásokon titkár is van, aki jegyzetel.

Rögtön megértettem, hogy a Vatikánban is, akár a bukaresti nunciusnál 2001-ben, azt a felvilágosítást kapták, hogy magyarul csak jómagam tudok, más senki a faluban!

Parolin bíboros megígérte, hogy lesz Pusztinában magyar nyelvű mise, mert olyan papok érkeznek a faluba, – ugyanis 2006 augusztusában papcsere volt Pusztinában, – akik tudnak magyarul és így magyarul is lesz vallásos szolgáltatás a templomban. Örvendtünk, de a faluban olyan papok vártak vissza a Vatikánból, hogy a köszönésünket is románul fogadták!

Pusztinában öt esztendeje imádkozunk magyarul rendszeresen a templomban: Irgalmasság óráját tartjuk minden pénteken délután három órakor.

Idén októberben egyik pénteken ki akartak küldeni a templomból, hogy az utcán imádkozunk. Nem engedelmeskedett az imacsoport. A plébános helyettese kétszer prédikált ki a templomban, hogy az imacsoport nem engedelmeskedett a papnak: nem hagytuk el a templomot az ő felszólítására!

A falu közössége előtt a kipredikálás egy megszégyenítő eljárás, amely lehetőséget ad a közösség megosztására. A pap követői románnak vallják magukat, így próbálnak kedveskedni a papnak, megfelelni az egyház elvárásainak.

XIX. századi könyvekben, amelyek a moldvai csángó magyarokról íródtak, sokkal több hasonló példát lehet találni a pap zaklatásairól azokkal szemben, akik magyarul szólaltak meg, akik az adót nem tudták befizetni.

1881-ben jelent meg először László Mihály *Keleti testvéreink* című könyve, amelyben sok szomorú példa van az egyház zaklatásairól, az erőteljes románosításról.

Elmondhatjuk, hogy nincs új a nap alatt!

Az olasz papok helyét átvették a moldvai magyar származású papok, akik asszimilálódtak, a sajátjaink, akik az olasz, a lengyel papok hagyományait átvették, követik. Nagyon erősnek találok a janicsár papok kifejezést, amellyel néha illetik a moldvai katolikus papokat.

Inkább sajnálatra méltóak, hogy állandóan hazugságban kell élniük, és a hívőket is arra kényszerítik még mindig. Teszik mindezt az anyagi javakért és a társadalmi pozícióért. Akarva, akaratlanul a középkori sötétség szép lassan oszlik Moldvában is. Ez nem az iskola, vagy az egyház tanításainak köszönhető, hanem a határok felszabadulásának, amelyben van rossz és jó egyformán. Sok fiatalnak külföldön volt alkalma találkozni a karizmatikus papokkal, akik mások mint a moldvaiak, a hazafiasság érzésével, az identitás, a hagyomány fontosságával.

Moldvában Pusztinán kívül még Klézsén kérték a magyar nyelv használatát vallásos szolgáltatásokban, más falvak nem merték kérni, inkább a pap akaratát képviselik, hogy nem kell, mert nem értik a magyar nyelvet, hiszen az más, mint a csángó nyelv. A Jászvásári Püspökség és idén, azaz 2018-ban a bukaresti nuncius is azt javasolta, hogy kérjünk csángó nyelvű liturgikus könyvet a gyulafehérvári érsektől dr. Jakubinyi Györgytől, és akkor hallgathatunk misét az anyanyelvünkön! Természetesen megírtuk, hogy nekünk tökéletesen megfelel a magyar liturgikus könyv, amelyet 2006-ban hozott magával a plébánosunk a Vatikán kérésére, csak nem használja!

Az iskola szerepe Moldvában az anyanyelv ápolása és megtartása lenne.

1990 után Pusztinában az iskolás gyerekek elkezdtek járni a vasárnapi tanításokra magán házakba, vagy Csíkszeredába mentek a magyar nyelvű iskolákba.

Csak 2000-ben sikerült Pusztinában és Klézsében bevezetni a magyar nyelv tanítását az iskolákban, ahol heti három órában tanulhattak a gyerekek magyarul. Nagy nyomásnak voltak kitéve a gyerekek is, ezért csak a legjobb tanulók merték kérni, hogy magyar órákra járhassanak. Sokkal több gyerek, több moldvai faluban járt az iskolán kívüli oktatásra, mert ott nem érte zaklatás őket.

Napjainkban 26 faluban van magyar oktatás iskolában, és iskolán kívül az úgynevezett Magyar Házakban. 2000 gyerek tanul magyarul a román nyelvű iskolákban, ezen kívül van hagyományápolás több faluban. Pusztinában a Magyar Házban van felnőtt oktatás is. Az anyukák kérték, hogy tudják tanítani a gyerekeiket, hogy tudják használni az ének és az imakönyveket, amelyek magyarul vannak írva.

Pusztinában a legnagyobb ellenség nem az iskolai nyomás, vagy az egyház nyomása, hanem a falu gyors elöregedése, akik nem tudják igénybe venni az öregotthonokat, mert drágák, és kevés van.

A születések visszaesése, az iskola üresen maradása.

Moldvában a csángó-magyar falvak gyorsabban üresednek, a munkaképes fiatalok családjukkal együtt külföldön dolgoznak.

Sem a helyi önkormányzat, sem az állam nem tud olyan ajánlatokat felkínálni, amelyek a fiatalokat visszahoznák a falvakba.

A XIX. században megjelent könyvek a csángókról azt mutatják, hogy nem érdemes találgatni a jövőt illetően!

László Mihály 1881-ben megjelent könyvében az akkori állapotok figyelembe vételével legfeljebb 30 évre tette a moldvai magyarok beolvadásának idejét, Rubinyi Mózes 1901-ben 50 esztendő adott a csángóknak az eltűnésükig.

Mint látjuk, szerencsére egyik kiváló szerzőnek sem lett igaza.

Hála Istennek még vagyunk és bízunk a megmaradásunkban.

A statisztikák nem nyújtanak eligazítást a csángók számszerűsítésére, hiszen a nemzetiségüket kevesen vallják magyarnak, a népszámlálások ferdítik az igazságot, ahol etnikai csoportokról van szó.